

SVERIGES DÖVHISTORISKA SÄLLSKAP

Utgivare: Sveriges Dövhistoriska Sällskap (SDHS)
Utkommer 2-4 gånger årligen och sändes gratis till SDHS medlemmar
Redaktionskommitté: Carl Magnus Lindgren och Per-Thomas Örlegård
Layout: Birgitta Orström Lind
Ansvarig utgivare: Tomas Hedberg
ISSN 1401-9566

● NR 19 ● ÅRGÅNG 12 ● JUNI 2006 ●

En liten historisk inblick i Örebro läns döfstumskola i Örebro och Värmländska institutet för dövstumma på Gumpetan

Regeringen och ständsriksdagen bestämde 1842 att alla barn skulle gå i skolan. Men man trodde inte att "blinda, dövstumma och sinnesslöa" skulle kunna lära sig något av vanlig undervisning. Dessa grupper räknades inte in i den allmänna skolplikten. Allmän skolplikt för döva infördes först år 1889.

□ Skolan förr i tiden var sträng och disciplinerad. De minsta barnen gick i "småskolan" och när de blev större fick de gå i "storskolan". Skoltiden var mellan 1 - 5, 6 eller 7 år. De viktigaste ämnena var räkning, svenska; läsning och välskrivning och katekesen. Ofta skulle eleverna lära sig verser utantill från katekesen (religion).

Disciplin, lydnad och ordning

Läraren hade katederundervisning och skolsalarna hade ofta kaminer som vedeldades vintertid. Undervisningen var disciplinerad och krävde lydnad. När eleverna svarade på lärarens frågor stod man upp bredvid sin bänk och svarade på frågorna.

Betyg i de olika ämnena fick barnen varje år och betyg i ordning och uppförande fanns också och det var viktigt att få bra betyg i dem. Det var noga med att läroböckerna som fanns i bänken låg

Örebroskolan på Sturegatan 1-3

fint och i ordning och att barnen uppförde sig bra annars var det risk för dåliga betyg.

Aga, syslöjd och träslöjd

Det fanns också en "skamvrå" i ett hörn i rummet där barnen fick stå med ansiktet mot vägghörnan i fall läraren ansåg att eleven gjort något dumt. Aga förekom ofta. Det var örffilar och pek-pinnen som användes.

Flickorna hade också syslöjd vilket var viktigt så att man kunde sy och laga sina kläder. Pojkarna hade träslöjd och

senare också skomakeri. Detta var nyttigt att lära sig för att kunna få jobb och bra att kunna hemma.

Demokratisk anda i dagens skola

Dagens skola skiljer sig mycket från hur det var förr. Eleverna arbetar i en demokratisk anda med mycket teknisk utrustning. Aga är numera förbjuden och eleverna har stort utrymme att ge egna uttryck och diskutera i de olika ämnen som skolan idag erbjuder.

(Fortsättning nästa sida)

Örebro läns döfstumskola på Nygatan

Den 1 november 1875 öppnades Örebro läns döfstumskola på Nygatan i Örebro. Föreståndaren hette Jehubba Blomkvist. Tolv elever började skolan den 1 november 1875. De var mellan 7–12 år gamla vid intagningen. Man anställde även en biträdande lärarinna som fick överta en del av föreståndarens lektioner. Hon hette fru Karolina Blomkvist. Fru Karolina Blomkvist hade varit anställd vid Manilla institutet i ca 12 år. Hon fick lön först höstterminen 1879 och lönen var 1 kr/timme.

Jehubba Blomkvist

Fosterhem

Några elever hade skolan inackorderat i fosterhem dit målsmän eller kommunen betalade 100 kr/år. För andra elever hade målsmän själva ordnat fosterhem. Avgiften var 25 kr/månad. Detta fungerade inte. Då bestämde skolan att inackordering av samtliga elever skulle verkställas av skolan.

En kort tid efter intagningen upptäckte man att det inte fungerade bra i skolarbetet utan att man fick dela eleverna i två grupper dels på grund av elevernas olika ålder och dels deras olika begåvningar.

Döfstumskolan på Nygatan 1875-1877

Ny lärarinna

Från 1876 års början sökte man en lärarinna som skulle tillsättas med en lön av 600 kr/år jämte ett rum och kök med bränsle så länge hon förblev boende i skollokalen. Men när ingen dövstumlärlarinna anmälde sig så ordnade man på nytt en annonsering med tillkännagivande att till platsen kunde antagas en examinerad småskollärarinna. Då anmälde sig sju stycken till platsen.

Under januari månad 1876 fick de som var intresserade av platsen prova och undervisa barnen några lektioner. Den 28 januari 1876 fick mamsell Lydia Charlotta Sandsten, sedermera gift med pastor Schön, platsen för ett år.

Lärare i träslöjd och skomakeri

Vårterminen 1883 ordnades gossarnas slöjdundervisning. Arbetet pågick kl. 16.00–18.00 måndagar, tisdagar, torsdagar och fredagar. Snickaren Sandström antogs som lärare i träslöjd mot ett arvode av 50 öre i timmen.

Som gårdsdräng och lärare i skomakeri anställdes skomakare Johansson likaledes mot 50 öre i timmen. Han fick även fri bostad och ved mot skyldigheten att hålla gatan och gården snygga och rena samt hugga 25 famnar björkved per år.

Elever konfirmerades

Sju av skolans första elever konfirmerades den 10 juni 1882 av komminister

Revel. Samtliga avgångsavdelningar fr.o.m. 1883 till 1913 konfirmerades av komministern sedermera kontraktsprosten K.E. Edlund, Örebro. 1914 fick distriktet en egen dövstumpräst.

År 1891 övertogs skolan av femte dövstumskoldistriktet. Tidigare stod skolan under Örebro läns dövstumskola.

Medalj för elevarbeten

Under verksamheten som länsanstalt hade skolan mottagit 84 elever, av vilka 7 blev konfirmerade efter 7-årig och 26 efter 8-årig lärokurs. 19 utskrevs av en och annan anledning före utbildningens slut därav 7 på grund av dödsfall och 32 var kvar i skolan då den övertogs av femte distriktet. Vid slöjdställningen i Eskilstuna 1878 fick skolan bronsmedalj för elevarbeten och i Örebro 1883 ett andra pris. Även i Stockholm har skolan vunnit ett pris.

Värmländska institutet för dövstumma på Gumpetan

fanns mellan år 1874–1889. Theodor Kaijser, döv, var föreståndare under hela perioden som skolan på Gumpetan fanns även i Karlstad. Skolan låg på en egendom som ägdes av Theodor Kaijsers fader, apotekare L. Kaijser. Fadern hade låtit egendomen gå till skolans fria disposition. Gumpetan låg i Grava socken i Värmland, nära Kils järnvägsstation, ca ¼ mil därifrån.

(Fortsättning nästa sida)

Gumpetan

Värmländska institutet för dövstumma var privatanstalt fram till den 1 januari 1890 då den övertogs av det nybildade 5:te dövstumundervisningsdistriktet under Örebro skolans ansvar.

När skolan i Gumpetan öppnade den 30 mars 1874, fanns det sju elever anmälda. Följande hösttermin kom det ytterligare 12 elever. Året därpå steg antalet till 24. Skolan hade från början varit avsedd för högst 30 elever.

Under 1874–1889 gick 120 elever på Gumpetan därav 117 från Värmlands, 2 från Örebro och 1 från Älvsborgs län. Under samma tid konfirmerades 77 elever efter en i regel 4-årig lärokurs, före utbildningstidens slut blev 8 elever utskrivna på grund av sjukdom eller idioti. De övriga 35 var ännu kvar vid institutet vid dess ombildning till distriktsskola.

Lärare och personal som arbetat på Gumpetan var följande:

Föreståndare:

K. Th. Kaijser (dövstum) 1874–1889

Lärare och lärarinnor:

C. F. S:n Elg	1874–1876
L. H. Zotterman	1876–1878
E.M. Fagergren	1878–1886
Augusta Söderberg	1878–1883
Augusta Melin	1884–1889
K. T. Wernqvist	1886–1887
S. E. Salomonsson	1888–1889

Husmor:

Fru Alma Kaijser

Tal- och skrivteckenklass

År 1875 fördelades eleverna i en tal- och skrivtecken klass. Den sistnämnda ändrades emellertid år 1879 till enbart skrivklass.

Läsåret var på 9 månader

Den teoretiska undervisningen pågick 5 timmar om dagen med gymnastik en halv timme varannan dag med gossarna och varannan dag med flickorna. En timmes läxläsning under lärares uppsikt samt andaktsstunder på söndagar och

helgdagar. I hantverk och handarbeten övades eleverna 2 timmar om dagen, gossarna i skomakeri och snickeri, flickorna i vävnad, sömnad m.m.

När det var vackert väder ute kunde det hända att man tog ut eleverna från verkstäderna till sysselsättning i trädgården eller vid lantbruket, dock aldrig i ladugården eller stallet. De kvinnliga eleverna fick delta i köksarbetet.

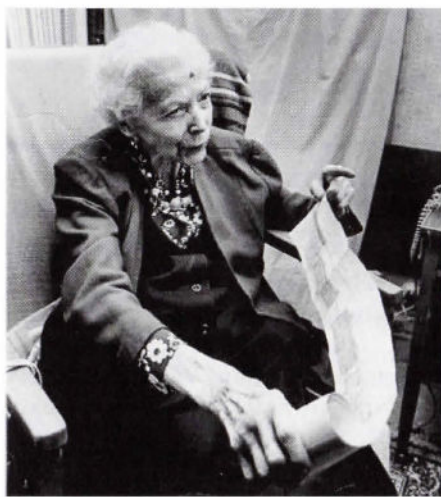
Kvar när Gumpetan flyttade

Vid institutets övergång i distriktets tjänst fick skolan följande personal: Föreståndare Theodor Kaijser (1890–1902) läraren S.E. Salomonsson (1890–1896) och lärarinnan Augusta Melin (1890–1895) stannade kvar vid skolans avdelning på Gumpetan och i Karlstad.

Gumpetan flyttade 1891 till Karlstad och vid 1902 års slut drogs den in på grund av det ytterst ringa elevantalet. Hösten 1897 flyttades skolans avdelning på Gumpetan till Karlstad då Kaijser sålt sin egendom.

Från Siv Blomkvists anteckningar:

Undervisningen för dövstumma ordnades enligt lag den 31 maj 1889 i 6 dövstumskoldistrikt, av vilka Örebro och Värmlands län blev det 5:te dövstumskoldistriktet.

Siv Blomkvist

Sedan 1889 hade Örebro och Värmlands län enats om att tillsammans utgöra ett distrikt övertog dessa län fr.o.m. 1890 de båda befintliga skolorna Örebro skolan och Gumpetanskolan varvid det bestämdes att intagningsklassen jämte talavdelningen skulle förläggas till Örebro skolan och skriv- och teckenavdelningen till Gumpetan. Taleleverna

i denna skola skulle dock få skollokaler i Örebro som inte hade plats för ett större antal elever än den hade i den byggnad man hade, varför ett nytt skolorhus behövdes bredvid det gamla. Där inrättades förutom klassrum även gymnastik- och slöjdlokaler. Förslag och uppförande av sådan byggnad intill den gamla framlades för vederbörande landsting. Örebro läns landsting godkände förslaget, men Värmlands läns landsting upptog det ej till behandling, varför styrelsen 1896 till sistnämnda landsting förnyade detsamma. Detta resulterade i att landstinget avtog framställningen, varefter den för dylika fall utsedda nämnden godkände Örebro läns landstings förslag.

Läkare och föreståndarinna

Till läkare för skolans dövstumma i Örebro antog styrelsen förste stadsläkaren dr Jakob Larsson mot ett arvode av 50 kr/år. Den 13 juni 1894 hade styrelsen sammanträde. Skolans föreståndare berättade att lärarinnan Hartman antagits till föreståndarinna på Tysta skolan liksom lärarinnan Ahlberg fått anställning på Tysta skolan.

Anhöll om pension

I deras ställen anställdes extra lärarinnor Sofia Vingqvist och Anna Nilsson-Rane. År 1895 lämnade föreståndaren Kaijser en skrift, i vilken han på grund av den betydande minskningen i elevantalet vid avdelningen på Gumpetan anhöll om pension för sig och sin hustru. Styrelsen ansåg att avgörande av detta ärende ej var brådskande utan uppskött det till senare sammanträde.

Ny läkare

Under året 1895 hade Dr Larsson avlidit. Då antog styrelsen lasarettläkaren dr Sven Almström mot ett årligt arvode av 100 kr.

Hastigt avlidit

Den 1 november 1900 hade man haft en enkel fest och 25 års jubileum för eleverna. Den 11 december 1900 hade fru Karolina Blomkvist hastigt avlidit några timmar efter sin sista lektion i skolan. Fröken Signe Blomkvist, sedermera gift med dövstumlärare Hjalmar Gustafsson, Lund, tog över fru Karolina Blomkvists plats.

(Fortsättning nästa sida)

(Fortsättning från föregående sida)

Årliga gudstjänster

Från och med 1901 hade man regelbundet årliga gudstjänster som anordnades för de vuxna dövstumma på flera platser inom distriktet av skolans föreståndare med biträdande av någon lärarpersonal.

Externat och talundervisning

Man bestämde också att internatformen skulle bytas mot externatform och att talundervisningen skulle utökas. In-
tagningsåldern fick ligga vid 7 års åldern och elevantalet vid en skola borde ej överstiga 120.

Lämnade in avskedsansökan

Den 1 september 1908 lämnade Jehubba Blomkvist sin avskedsansökan vilken beviljades. Denna avskedsansökan var på grund av sjukdom. Den 9 april 1909 gick han bort. Hans sista vilorum bredvid hans tidigare bortgångna makas reddes på Almby kyrkogård.

Jehubba Blomkvist var då en av vårt lands främste dövstumpedagog som hade arbetat på skolan i 33 år, skrev Karl Booberg.

Ny föreståndare

Den 23 april 1908 blev Karl Booberg föreståndare efter Jehubba Blomkvist. Herr Nordenmark tog över Karl Boobergs undervisning i slöjd och gymnastik. Karl Booberg hade sedan 1888 eller i 20 år tjänstgjort som slöjdlärare och sedan 1886 med avbrott åren 1894 – 1899 som gymnastiklärare vid skolan.

Fina fotoalbum

Siv Blomkvist har gjort tre fotoalbum för skolans elever och personal. Dessa är mycket fina och ska bevaras väl!

Elektrisk belysning och äktenskap

Karin Booberg anställdes som extra ordinarie dövstumlärlarinna efter att läsåret 1916 – 1917 ha genomgått ett provår vid skolan. Elektrisk belysning monterades i vaktmästarens bostad, fröken Blomkvists lägenhet och föreståndarens kök och jungfrukammare. Vårterminen 1921 lämnade lärarinnan Karin Booberg sin extra ordinarie befattning vid skolan för att ingå äktenskap med lektorn Karl Molin vid Tekniska gymnasiet i Örebro.

Överlämnade fotografi

Fröken Siv Blomkvist överlämnade till skolan sin faders, förste föreståndaren Jehubba Blomkvists fotografi i förstoring, inramat och försett med namnplåt, 1924.

Skola för oegentligt dövstumma

År 1938 blev Örebro skolan en för hela landet gemensam skola för oegentligt dövstumma.

Dövskolan i Örebro har haft många olika lokaler:

1875–1877	Nygatan 30
1877–1880	Fabriksgatan 8
1880–1881	Rudbecksgatan 3
1881–1882	Sirishof på Sturegatan
1882–1961	Sturegatan 3
1898–1961	Sturegatan 1-3
1961-	Oskarsvägen 24 (Låg- och mellanstadiet)
1968-	Rudbeckiusvägen 3 (enbart högstadiet)

Lästips!

Läs gärna Maria Hermansons bok om "Örebro skolan då och nu", utgiven av SIT Läromedel ISBN: 91 598 0455-6 Best. nr 0455

Hilding Zommarin (1899-1979)

Lärare 1924-1934, föreståndare 1934-1938 och rektor 1938-1965 på dövskolan i Örebro.

Han kom från Skåne och hans föräldrar var döva, varför han behärskade teckenspråket mycket bra. Han reste ofta till olika dövföreningar runt om i landet och höll föredrag, och var också mycket aktiv i Dövas Förening i Örebro i många år (bl a som ordförande under 1927).

Med reservation för ev. fel i texten.

Källor: Dövstumskolan i Örebro 1875-1925 av Karl Booberg, Örebro 1925
Örebro skolan då och nu. Minne och fakta av Maria Hermanson, Örebro 1994

Helena Olsson

Dövhistoriskt seminarium

i Linköping / Vadstena 13 - 15 oktober 2006

Preliminärt program /med reservation för ändringar/

Seminarieret hålls på Valla folkhögskola och är för deltagare som tidigare varit med i seminarier i Härnösand och Örebro 2005. Övriga medlemmar och andra är dock välkomna till seminarieret.

Temat är arkivvård i fotografier och filmer.

Parallellt med vårt traditionella dövhistoriska seminarium ska några föredrag hållas, bl a om dövföreningarnas historia i Östergötland samt om dövskolan i Linköping och Vadstena. Vi planerar också en bussutflykt till Vadstena med besök i Vadstena klosterkyrka och f d skolan för överåriga döva.

Anmälan och betalning senast den 15 september 2006

Seminarieavgiften är 300 kr för medlemmar och 350 kr för icke medlemmar. Inbetalas på plusgiro 85 41 21-1. Anmälan märkt "Dövhistoriskt seminarium" skickas direkt till: Carl Magnus Lindgren, Hasselgatan 38, 703 60 Örebro.

Vi återkommer med ny annons och utförligare information och program.

Stimulerande, rolig, upplysande och lärorik

Foto: Thomas Nygren, Uppsala

SDHS representerades av under-tecknad vid en arkivkurs i Härnösand under helgen 18-20 november 2005. 22 av 27 anmälda deltagare infann sig till kursen. Representationsfördelningen såg ut så här: elva dövföreningar, ett dövas länsförbund, en dövas kvinnoförening och en från SDHS.

□ Kursledare Per-Thomas Örlegård och arkivarie Carl Magnus Lindgren inledde kursen med att kasta en rundfråga: "Vad vill ni lära er på arkivkursen?" Svaren från kursdeltagare var varierande: "Hur man ska bevara material och tingest vid styrelsebyte, vid flytt, vid föreningsnedläggning eller inför jubileumsarrangemang".

Kursen innehöll:

1. Grunderna i arkivvård
2. Arkivansvar
3. Vad kan sparas och vad kan slängas
4. Arkiverings- och gallringsplaner
5. Ordna & förteckna arkiv

6. Arkiveringsmaterial
7. Digitala dokument
8. Andra källor: video, bild, föremål och berättelser
9. Säker förvaring

Klokare och mer medvetna

Efter genomgång av alla moment steg för steg, varvade med praktiska övningar, diskussioner, aha-upplevelser, frågestunder och information om lokala-, regionala- och riksarkivverksamheter var deltagarna nu klokare och mer medvetna om hur man ska ta vara på arkivvård. Särskilt när det gäller hur man ska gallra föreningsmaterial. Mycket onödigt material ska slängas, annars blir det pappersberg. Gem, tejp, plastfickor, häftklamrar, gummisnoddar och märken av tipp-ex är "ogräs", som aldrig får "medföljas" i slutarkivet.

Dövföreningens bibel

Är man osäker kan man alltid falla tillbaka till handboken "Arkivera" och den ska gärna, enligt kursledaren, betraktas som dövföreningens bibel.

Information om föreningsarkivet

Arkivarie John-Erik Hansson informerade om verksamheten kring Föreningsarkivet Västernorrland (FV) och arkivchef Ulrika Hådén om Arkivinstitutionen. FV tar ansvar för föreningsarkivets kulturarv.

Imponerande dokumentsamlingar

En kort visning företogs i den "undre" arkivdepån inne i Arkivcentrum Nord, belägen på Kusthöjden i Härnösand. Imponerande med mängder av dokumentsamlingar längs hyllorna, som motsvarar 5 mil! Arkivens Dag arrangeras årligen andra lördagen i november.

Summering

Min summering av arkivkursen är att den har varit stimulerande, rolig, upplysande och lärorik.

Ett stort TACK

till **Per-Thomas** och **Carl Magnus** för deras tydliga framhållning.

Maj Daver

Sov i ro, Berra!

En stor ledare med humorn i behåll ända till slutet har lämnat oss

□ Sista gången jag träffade honom var dagen före julafton. Då hade Berra ett slags lunghjälp som hjälpte honom att andas. Jag såg många tuber uppradade. Då skämtade jag med Berra och sa att "Fabriken slipper gå i konkurs tack vare dina bidrag för tuberna". Då skämtade Berra tillbaka "Folk kan nu börja slå mig i 1500 m löpning".

Sån var Berra, som egentligen hette Bertil Franklinsson och föddes för över 91 år sedan i Västervik.

Spanska sjukan

Han blev döv av spanska sjukan och hamnade på dövskolan i Växjö då han var 11 år gammal. Berra var född ledare, visste vad han ville och stakade ut sin väg därefter.

Medveten om samhällets brister

Efter avslutad skolgång i Växjö blev det yrkesskolan för döva i Lund, där han utbildade sig till snickare. Redan då var han mycket medveten om brister i samhällets stöd till döva.

Enligt Berras egen utsago hade han många samtal med dövläroaren John Ek på skolan om en ambulerande konsulent för döva som kunde hjälpa till att skaffa arbete. John Ek var politiskt verksam i Lunds kommun och hade politiska kontakter i riksdagen. År 1938 blev John Ek Sveriges första dövkonsulent.

Snickare på Kockums

Efter avslutad yrkesutbildning flyttade Berra runt till olika orter i landet. År 1944 återvände han till Malmö. Då fick han arbete på Kockums varv som snickare och var den förste döve som anställdes där.

IK Scania

Vid flytten till Malmö började han ganska direkt röra i dövas idrottsklubb, där han föreslog namnbyte

från Malmö Dövstummas Idrottsförening till det mer moderna namnet IK Scania. Då blev stiftaren Edvard Levau inte glad men kom snabbt över detta genom att bilda sällskapet EMDI, en oldboysklubb för idrottsutövare som vill fortsätta umgås efter sin aktiva idrottskarriär.

Paavo Nurmi som förebild

Berras idrottsbana började på allvar på dövskolan i Växjö där han började löpa

Berra springer för silver i OS för döva i Stockholm 1939. Just i löpning vann han många fina medaljer. Han deltog i tre OS för döva (numera Deaflympics), åren 1935 i London, 1939 i Stockholm och 1949 i Köpenhamn.

efter inspiration av den kände finske löparen Paavo Nurmi. Just i löpning vann han många fina medaljer, bl a deltog Berra i tre Deaflympics (dåvarande Dövstumspelen resp Dövas OS under hans tid), åren 1935 i London, 1939 i Stockholm och 1949 i Köpenhamn. Berra tog hem 1 silver och 1 brons vid två av spelen.

Både friidrott och fotboll

Berra berättade för mig att en gång när

Berra som ledare för IK Scania friidrott vid SM i Jönköping 1966

I samband med 7-mannalags-SM i Malmö i september 2005: 91-årige Berra "trixar med kulan"

han bodde i Perstorp var han aktiv hos både friidrottsklubben och fotbollsklubben. Det hände att han både deltog i match och friidrottade samma dag. Han åkte först med sina fotbollskamrater och spelade match. Därefter åkte han tillbaka och deltog i några grenar. Hur många skulle göra likadant idag?

Förbundskapten

I och med att Berra var en ledarnatur satt han med i många olika styrelser i Malmö och också i Sveriges Dövas Idrottsförbund. Bland annat var Berra förbundskapten samtidigt för både friidrott och simning, som låg honom varmt om hjärtat, från 1944 fram till 1975. Imponerande!

Parhästar och drivande krafter

Berra var tillsammans med sin parhäst Arne Larsson drivande kraft bakom ett lyckat Världsspel för döva i Malmö år 1973 trots kort förberedelsestid. Det var meningen att Iran skulle delta i arrangemanget men drog sig ur.

Fick förtjänstmedalj 2003

Berra mottog Riksidrottsförbunds förtjänstmedalj år 2003 för sitt mångåriga arbete för dövidrotten och blev också hedersledamot i Sveriges Dövas Idrottsförbund.

Flitig skribent med ironi och allvar

Berra var också en flitig skribent och var mångårig redaktör för flera tidningar, bland annat tidningen DövSport och Malmö dövas förenings medlemsblad.

Berra var en härlig skribent med roliga fraser i språket så att man skrattade ofta. Berra blandade ofta ironi och allvar i sina skrivelser.

För några år sedan hade vi ett projekt i Malmö där vi gick igenom olika tidningar för döva från 1930-talet fram till 1990-talet. Det räckte till tre fulla pärmar.

Vurmade för idrott bland döva

En sak minns jag också särskilt vid mitt sista besök den 23 december: Berra hade sin skrivmaskin framme med ett A4-ark i. Berra nämnde då för mig att

han var bekymrad för ett alltmer minskande intresse för friidrott bland döva. Han hade tänkt skriva till tidningen DövSport. Jag vet inte om han hann skriva klart och skicka till tidningen. Men detta visar att Berra in i det sista vurmade av hela sitt hjärta för idrott bland döva.

Skrev en bok

En sak grämer mig fortfarande, nämligen att Berra hade skrivit en bok för ett tiotal år sedan om sina minnen genom åren. När han var klar med den blev han inte nöjd och slängde den. Detta tror jag han hade ångrat men inte orkat skriva om på nytt.

Tack för alla fina stunder

Jag får tacka av hela mitt hjärta för alla fina stunder genom 30 år, som jag fick dela med Berra med trevliga berättelser och mycket skoj!

Än en gång – sov i ro, Berra!

Per-Thomas Örlegård

Dövas Kvinnoförening i Stockholm 110 år 1896-2006

Dövas Kvinnoförening bildades den 23 februari 1896 i Stockholms dövas för- enings lokal i det gamla vackra stads- huset vid Götgatan på Söder. Året in- nan, i februari 1895, hade de fått ihop så många medlemmar så föreningen kunde bildas med ett startkapital av 168 kronor. 168 kronor är ingen stor sum- ma i våra dagar men för 110 år sedan var det mycket.

□ Fru Maria Forsell, som själv var döv, blev mycket ivrig när hon fick höra talas om Kvinnoföreningar i Sverige och en förening för döva kvinnor i Norge.

Behövdehjälp

Hon insåg att hon behövde hjälp med att stifta De Döfstummas Kvinnoförening och tog kontakt med fröken Emma An- strin, dåvarande lärarinna vid Manilla- skolan, samt fröken Anna Sparre och bad dem att göra ett förslag till stadgar och uppmanade döva kvinnor att gå in i denna förening som medlemmar.

Stort intresse

Fru Maria Forsell kollade också om det fanns intresse bland döva kvinnor att bilda en kvinnoförening för döva. Där i

styrelsen skulle det sitta bara kvinnor och ha som sin främsta målsättning att hjälpa kvinnor. Intresset var mycket stort.

Svårt att få inkomster

I början var det mycket svårt att få några inkomster. Styrelsens ledamöter och många andra medlemmar, döva och höran- de, hjälpte till på olika sätt att samla in peng- ar till föreningen. Man ordnade bl a tombo- lor, lotterier, basarer och fester. Den största delen kom också in genom testamentsgä- vor, insamlingskort och penninggåvor från enskilda, och genom den stora medlems- värvningen.

Celebra medlemmar

Prinsessan Ingeborg ingick år 1907 i före- ningen som ständig medlem och åtog sig uppdraget som dess beskyddarinna. Bland andra celebra medlemmar i Kvinnoföre- ningen fanns även författarinnan Selma La- gerlöf.

Stort medlemsantal

År 1896 var medlemsantalet 51 st, varav 11 ordinarie och 40 extra. År 1912 hade före- ningen 450 medlemmar, varav 23 ordinarie och 427 understödjande. Idag är vi ca 365 medlemmar i föreningen.

En annan verksamhet idag

Kvinnoföreningen idag har en annan verksamhet än då. Utöver våra fasta ak- tiviteter såsom vår- och höstmöten, har vi julbord, årliga utflykter, julkaffe och korta utflykter under sommartid för döva boende på servicehemmet Pilträ- det. Vårt program är av skiftande karak- tär. Vi ordnar föreläsningar, besöker museer och har utbyte med övriga dö- vas kvinnoföreningar. År 2005 åkte vi till Glasgow i Skottland.

Svenska Flaggans Dag 6 juni

År 1966 erhöll Kvinnoföreningen en flagga från Rikskommittén Sveriges Nationaldag och vi har alltid deltagit vid Svenska Flaggans Dag den 6 juni på Skansen.

Texttelefonjour och hemsida

På initiativ av Kvinnoföreningens sty- relse bildades det i oktober år 2000 en texttelefonjour för döva misshandlade kvinnor på Alla Kvinnors Hus i Stock- holm. År 2002 öppnade vi en egen hem- sida på Internet.

Rita Ingvarsson

Jubileumsfest för Dövas Kvinnoförening i Stockholm

Kvinnoföreningen firade 110 år med en fest som avlöpte på Cabaret i Stockholm lördagen den 11 mars. 168 kvinnor deltog. Hela styrelsen för Kvinnoföreningen bar kläder från 1890-talet, vilket uppskatta- des.

□ Festen började med en välkomst- drink innan vi satte oss till bords. Fest- kommittén, som bestod av tre personer från Kvinnoföreningens styrelse hälsa- de alla festdeltagarna välkomna. Där- efter höll Kvinnoföreningens ordföran- de Rita Ingvarsson ett tal om kvinnoför- eningens historia samt gratulerade dess grundare Maria Forsell.

Under middagens gång framfördes en del sånger. Malin Johansson (elev vid gymnasiet i Örebro) sjöng "*Kristina från Duvemåla*". Lite senare kom Ca- milla Lindahl och sjöng "*Sakta går vi genom staden*". Båda tecknade så underbart vackert att festdeltagarna njöt.

Kvinnoföreningens styrelse bar tidstypiska kläder dagen till ära

God middag med förrätt, huvudrätt och efterrätt äts med god aptit. I väntan på efterrätten sjöng de tre från festkom- mittén "*Stockholm i mitt hjärta*". Gycklaren Torsten Andreasson under- höll, vilket också uppskattades.

Men kvällens höjdpunkt var nog dansparet från TV-programmet "Let's

dance" Malin och David Watson, det var festens överraskning enligt pro- grammet. De dansade så att man blev hänförd. Festdeltagarna fick provdan- sa några danser under Watsons led- ning. Det var som synes en lyckad och trevlig fest.

Marianne Wallentin

Carl Oscar Malm 1826-1863, Borgå dövskolans grundare

□ Som inbjuden gästföreläsare höll **Tiina Naukkarinen**, intendent på **Dövas Museum i Helsingfors**, ett föredrag om **Carl Oscar Malm** och andra döva finländska **Manillaelever**. Hon hade haft tillfälle att gå igenom **Manillaarkivet** en kort tid på **Stadsarkivet i Stockholm**. Hon nämnde också att jag delgav uppgifterna för henne att jag hade samlat ihop fakta om finländska **Manillaelever**. Jag fann att det förekom 9 elever som gick i **Manillaskolan** mellan 1809-1886 som var finländare eller tillbringade en del av sitt liv i Finland. Några av dem har varit betydelsefulla för dövas samhälle i Finland.

Den förste dövlararen i Finland

Som bekant bildades den första dövskolan i Borgå i Finland år 1846. Grundaren var Carl Oscar Malm, som var döv och hade utbildats på Manillaskolan i Stockholm. Fastän Malm grundade den första dövskolan, var han inte den förste som undervisade döva i Finland. Redan i slutet av 1750-talet eller i början av 1760-talet på samma tid som de första dövskolorna bildades i Europa, fanns en man som hette Abraham Argillander som undervisade sin döve sväger Wolfgang Helsingius. Han dokumenterade sina erfarenheter från undervisningen och skickade sin skrift

Carl Oscar Malm

grundare av dövundervisningen i Finland, och några andra finländska Manillaelever

"Försökt Sätt at Lära Dumbar Läsa och Tala" till Kungliga Vetenskapsakademien år 1762. Argillander var antagligen den förste dövlararen i Norden. Hans avsikt var att lära Wolfgang att tala och skriva. Efter detta fanns det inga dövlarare i Finland på nästan 100 år. Några döva barn skickades utomlands för att få utbildning. Manillaskolan var tydligen ett alternativ för finländska döva barn att få utbildning på den tiden.

Tidigare Manillaelever som haft anknytning till Finland

Den allra första eleven var **Johan Niclas Brandt**. Enligt Manillaskolans elevmatrikel var han född den 28 juni 1788 i Gamlakarleby. Han kom till Manillainstitutet år 1810 som flyktning i högsta fattigdom sedan hans familj och släkt hade plundrats och dödats av rysarna. Han fick utbildning på Institutets bekostnad. Efter en kort skoltid gick han till sjöss och arbetade som skeppskomakare.

Den andra finländska eleven var också en pojke och hette **David Wegelius**. Han var född i Hattula den 27 december 1797. Innan han kom till Manil-

laskolan, hade hans mor försökt att lära honom hemma att tala och förstå alfabetet och skrivna ord. Hans föräldrar hade hört talas om Manillaskolan och ville skicka honom dit. Han kom dit år 1813 och studerade där i 2 år och blev snickare. Hans far var häradshövding. Efter hans fars död var David tvungen att avbryta sina studier på Manillainstitutet, på grund av att hans mor inte hade råd att betala för hans studier. Efter hans mors död bodde han hos sin brors familj.

Flera elever från Finland

Det finns ytterligare viss information om elever från Finland: **Eric Ribbing Westfelt**, **Leontina Christina Grahn**, **Anna Greta Nilsson** och **Lovisa Emerentia Rosenbaum**:

Eric Ribbing Westfelt var född år 1803 i Sibbo och skickades till Manillaskolan år 1821.

Han studerade där till år 1826 och blev snickare. Efter olika anställningar erhöll han plats som informator hos stadsnotarien Bandelin år 1838. Sommaren 1838 flyttade han till sin bror och avled år 1862.

Dövskolan i Borgå 1846-1858 på Vävaregränden 5, tillika Carl Oscar Malms föräldrahem

(Fortsättning nästa sida)

(Fortsättning från föregående sida)

Leontina Christina Grahn, född år 1836, ankom till Manillainstitutet som betalande elev år 1847, men kom aldrig hem, eftersom hon fick en plötslig attack under en simlektion och avled år 1852.

Anna Greta Nilsson och Lovisa Emerentia Rosenbaum var båda födda i Sverige.

Anna var född den 12 juli 1807 i Boglösa socken, Uppsala län och tillbringade sina studier mellan 1817 och 1825 på Manilla. År 1829 flyttade hon till Finland och arbetade som kammarjungfru hos baron Carpelans familj. Hon kom åter till Sverige år 1832. Där arbetade hon på olika arbetsplatser och avled år 1874 på Sabbatsbergs fattighem i Stockholm och fick ett årligt underhåll 60 Riksdaler ur Kung Karl XV:s och Oscar II:s handkassa.

Lovisa var född i Karlskrona år 1814 och kom till Manillainstitutet år 1833. Hon hade en fallenhet för ritning och avslutade sin skolgång år 1839, då hon flyttade till sin familj i Gävle. Det nämnades att hon bodde hos sin släktingar i Åbo och avled år 1862 där. Enligt uppgift, kunde hon i avseende till sin skicklighet tala och avläsa och kunde också med lätthet delta i vilken konversation som helst.

Mycket information om tre elever
Det finns ganska mycket information om tre finländska elever på Dövas museum i Helsingfors.

Det är intressant att det förekom några döva elever som skickades till Sverige fastän det grundades fyra statliga dövskolor i Finland i början av 1860-talet. Det berodde på att eleverna kom från svensktalande familjer.

Karl Fridolf Schoultz

var född i Kuopio år 1859. År 1869 kom han till Manillainstitutet och stannade där i 7 år. Han arbetade som guldsmed, först i Stockholm, sedan i S:t Petersburg i Ryssland och i Åbo. Han var aktiv i dövorganisationer i Finland, som styrelseledamot i Helsingfors dövas förening och Finlands dövförbund. Hans hantverk finns kvar i samlingarna hos Helsingfors dövas förening och Dövas Museum. Han har till exempel designerat vandringspriset för Helsingfors dö-

Carl Oscar Malms grav på gamla kyrkogården i Åbo. Bilden togs år 1896 av Svante Lagergren, en döv svensk Manillaelev, i samband med Åbo dövas förenings 10-årsjubileum.

vas idrottsförening och det vackra silverkorset som tillhörde en resande dövpräst. Han avled år 1941 i 82 års ålder.

John Sundberg

var född år 1875 i Helsingfors och blev döv vid 8 års ålder. Han kom till Manillaskolan år 1884 och bodde hos rektorn Ola Kyhlbergs familj och studerade på Manillaskolan i tre år till 1887. Hans mor var övertygad om att hennes son skulle få bättre utbildning och större möjligheter att lära sig talspråk i Sverige i jämförelse med Finland. För att kunna få studera på Manillaskolan behövde han särskilt tillstånd av kungen eftersom han var utlänning. Han kunde avläsa skickligt och använde inte teckenspråket alls. I början umgicks han inte heller med andra döva.

Första gången han mötte andra finländska döva var på dövas hantverksutställning år 1902. Där blev det en vändpunkt i hans liv. Han började arbeta på dövföreningen i Helsingfors. Där blev han ordförande år 1907. Som redaktör arbetade han med Finlands dövas tidskrift år 1906. Hans bedrift var att bilda ett hem för döva kvinnor i Åvik utanför Helsingfors. John Sundberg dog år 1938 vid 63 års ålder.

Den mest kända

av alla döva finländare var **Carl Oscar Malm**, grundare av Finlands första dövskola. Han var född den 12 februari 1826 och blev döv i tidig barndom efter

John Sundberg 1875-1938, mångårig redaktör för Dövas tidskrift i Finland

öroninflammation. År 1834 tog hans far honom med sig till Stockholm. Han började studera som privat elev hos Johan Gerhard Holtz som själv var döv och känd som en mest kompetent lärare på Manillainstitutet. År 1840 blev han en ordinarie elev på skolan och avslutade sin skolgång år 1845 och återvände till Finland. Han erhöll utmärkta betyg i många olika ämnen: svenska, historia, geografi, naturlära och astronomi. Han är kanske den mest begåvade eleven på Manillaskolan än så länge. År 1846 grundade han den första dövskolan i sin hemstad Borgå, Finland. Han kämpade

outtröttligt för en statlig dövskola i Åbo. Hans mål blev uppfyllt år 1860.

Fick lunginflammation och avled

Tyvärr blev Malms karriär i dövskolan i Åbo inte lång. Den 8 juni 1863 efter bara 3 1/2 års arbete dog han plötsligt av lunginflammation, endast 37 år gammal. Enligt muntliga uppgifter från hans elever, försökte Malm rädda en häst som hade fallit ner i floden Aura nära sitt hem. Under räddningsförsöket blev han rejält nedkyld eller så blev han så utmattad att lunginflammationen kom strax efteråt. Efter hans död blev hans före detta elev David Fredrik Hirn lärare i hans ställe.

Betydelsefullt minne av Malm

Minnet av Malm har varit mycket betydelsefullt för döva i Finland. Det har varit ett mycket viktigt faktum att den första dövskolan i Finland bildades av en döv person själv. En av Dövas Museums främsta uppgifter är att bevara saker och äldre dokument relaterade till honom. År 1914 kunde Dövas museum öppna s.k. Carl Oscar Malms museum, som också idag är en viktig del av Dövas Museum, berättade Tiina Naukkarinen.

En bok gavs ut

År 1913 utgavs en bok om honom av Finlands dövförbund. Boken heter "Biografiska anteckningar om samt uppsatser och brev av C. O. Malm", avfattad på både svenska och finska. Boken består av några artiklar, skrivna

av dem som kände honom personligen väl eller som kunde samla tillförlitlig information, relaterad till honom. Boken börjar med att berätta om hans familjebakgrund. Hans far var statstjänsteman och familjen var välkänd i Borgå.

Stort intresse för dövundervisning

Efter Malms återkomst till Borgå väcktes ett stort intresse för dövundervisning. Borgå Tidning offentliggjorde en artikel om Manillaskolan och dess dövundervisning. Malm började arbeta som privatlärare för två döva pojkar, Sten Sirén och David Fredrik Hirn. Den 16 september 1846 satte han in en annons i tidningen att han skulle öppna en dövskola för döva i hans föräldrars hus.

Finns inte kvar

Alla elevmatriklar i original finns inte kvar från dövskolan i Borgå, men man vet att det fanns 13 elever i hans skola mellan 1846 och 1856.

Teckenspråket hade en central roll

Carl Oscar Malm använde den metod som han hade lärt sig i Manillaskolan och teckenspråket hade en central roll i undervisningen. Att lära sig skriftspråket var viktigt för döva, eftersom man kunde få kunskaper och att kunna kommunicera med hörande, men teckenspråket var dövas modersmål och de kunde lära sig genom teckenspråket. År 1852 skrev han en lång artikel i Helsingfors tidningar om döva och teckenspråket. En del av hans tankar

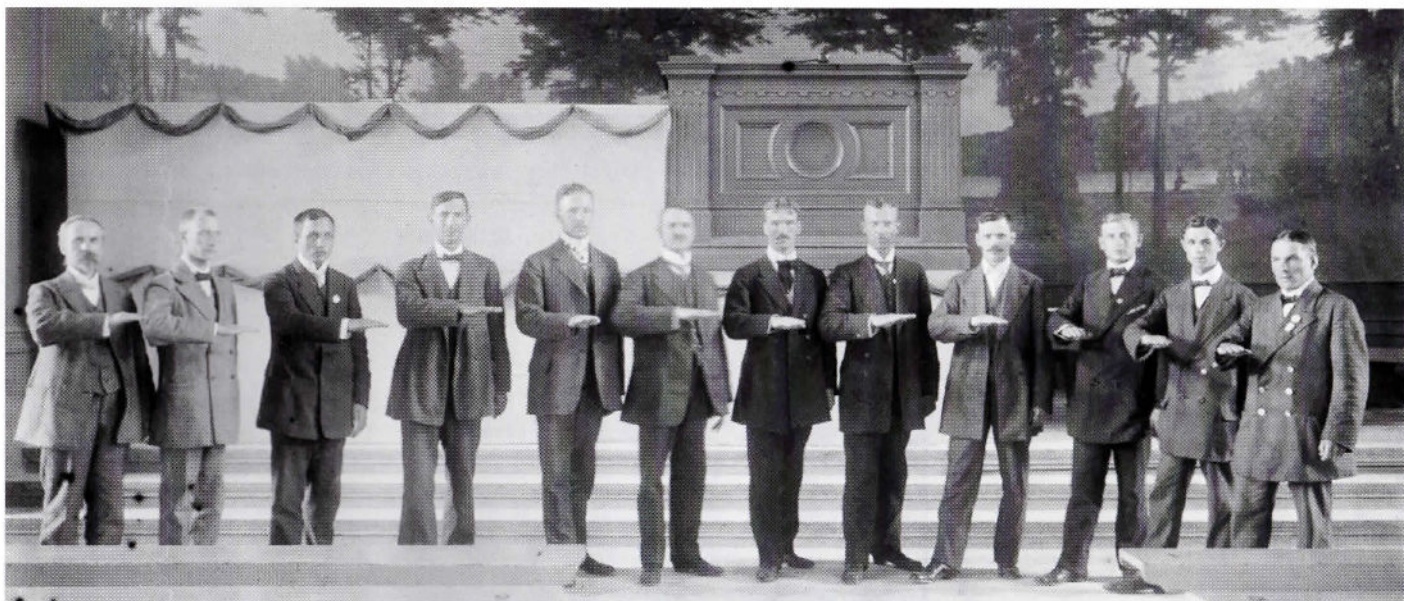
som han presenterade i artikeln betraktas fortfarande vara riktiga även idag.

Kände Johan Ludvig Runeberg

Malms skola hade ekonomiska problem och hans mål var att få ekonomiskt stöd från staten. Ett av hans starkaste stöd i frågan var Manillaskolans föreståndare Ossian Edmund Borg som hade brevväxling med honom. Malm gjorde en ansökan om pengar hos ryske tsaren, men fick inte något anslag. År 1856 tjänade han en personlig årsinkomst på 200 silver rubler, som var inte tillräckligt för hans ekonomi. År 1857 beslöt en grupp medborgare i Borgå om att bilda en styrelse för att kunna finansiera och stödja Malms privata skola. En av styrelseledamöterna var Finlands främste författare Johan Ludvig Runeberg som också kände Malm personligen.

Måste vara hörande

Så småningom beslöt styrelsen att skicka anhållan hos tsaren för att kunna bilda en statlig skola i Finland. År 1858 godkände den finska senaten att bilda en statlig dövskola i Åbo. Carl Oscar Malm nominerades som lärare, men tragiskt nog kunde han inte bli föreståndare. Enligt påbudet måste föreståndaren vara hörande och helst ha en teologisk utbildning. Malms äldre bror Gustaf Emil Malm fungerade först som föreståndare, men senare blev en styrelseledamot av styrelsen Carl Henrik Alopaeus, som hade erforderliga kvalifikationer, föreståndare i skolan.

I samband med Nordiska dövkongressen i Stockholm 1912 medverkade en döv finsk grupp som sjöng "Vårt land" på teckenspråk. Längst t v står Karl Fridolf Schoutz och längst t h Oskar Witzell. En artikel om Oskar Witzell finns i SDHS nr 17.

(Fortsättning nästa sida)

Begränsad eftersändning
 Vid definitiv eftersändning återsänds försändelsen
 med nya adressen på baksidan (ej adressidan)

Återsändningsadress
 SDHS, c/o Carl Magnus Lindgren
 Hasselgatan 38
 703 60 Örebro

(Fortsättning från föregående sida)

Förebild och pionjär

Carl Oscar Malms betydelse för dövas samhälle i Finland kan inte bli under-skattat. Han är en förebild för många personer i alla åldrar för hans pionjärbete. Det är lätt att förstå att det finns många dokument, skrifter och saker som ger oss en bild av en man som var intelligent, hårdarbetande och beslut-sam. Han hade ett socialt samvete och var intresserad av sociala frågor mer än vanligt. Han var intresserad av ämnen som naturkunskap, speciellt inom astro-nomi, samt av fotografi och schackspel.

Använde papper och penna

Malm tog med sig det svenska tecken-språket till Finland, som senare utvecklades till det finska teckenspråket. Döv-het var inget hinder för honom att kom-municera med hörande. På Dövas museum och Svenska Litteratursäll-skapet finns det i arkiv en del nedskriv-na diskussioner han hade med hörande. Han använde penna och papper när han diskuterade med nationalpoeten J L Runeberg om politik eller med hörande fotografer om fototeknik.

SDHS:s ordfö-rande Tomas Hedberg tar emot originalboken om C O Malm som gåva av museiin-tendenten vid Dövas museum Tiina Naukkari-nen under seminariet i Stockholm

Foto: Lolo Danielsson

SDHS fick en bok om Malm

Tiina Naukkari-nen avslutade sitt före-drag med att överlämna av ett exemplar "Biografiska anteckningar om samt uppsatser och brev av C.O. Malm" från 1913 i original till Sveriges Dövhistoris-ka Sällskap, SDHS.

(översatt och bearbetad med en del tillägg av Tomas Hedberg från Tiina Naukkari-nens före-läsningspapper)

Källor: *Biografiska anteckningar om samt upp-satser och brev av C. O. Malm, 1913*
Dövstumskolan i Borgå 1846-1946 av Rafael Helling, 1946
Maahan Lämpimään - Suomen Viittomakielis-ten Historia av Eeva Salmi och Mikko Laakso, 2005
Viittomakieliset Suomessa av Anja Malm, 2000
Tidskrift för dövstumma 1914/8, 1914/4, 1925/3-4 och 1935/3

Tomas Hedberg

Mer om Dövhistoriskt seminarium i Stockholm 2005 kommer i nästa nummer.

Styrelse 2005–2007 för Sveriges Dövhistoriska Sällskap:

Tomas Hedberg	ordförande
Gunilla Wågström Lundqvist	vice ordförande
Maj Daver	sekreterare
Carl Magnus Lindgren	kassör
Birgit Burman	ledamot

Postmottagare: c/o Lindgren, Hasselgatan 38, 703 60 Örebro
Texttelefon: 019-25 56 59 (kvällstid)
E-mail: carlmagnus.lindgren@sdrf.se

Medlemskap: Enskilda 200:–/år
 Organisationer 400:–/år.

Tidningen utsändes gratis till alla medlemmar.

Plusgiro: 85 41 21 - 1